

ТЕХНОЛОГИЯ FANI TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA KASHTACHILIK SAN'ATINI O'QITISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Jaloldinova Shaxnoza Xasanboyevna
Andijon davlat pedagogika instituti v.b dotsent

ANNOTATSIYA

Maqolada Pedagogika institutlarida talabalarga oliy ma'lumot berish, ularni ilm-fan, texnika va texnologiyalarni o'zlashtirishlarini ta'minlashdan iborat bo'libgina qolmay, balki o'quvchilarga - yosh avlodga ushbu bilimlarni berish, ularni tarbiyalash, dunyoqarashida ilmiy, texnikaviy taraqqiyotga intilishni tarbiyalashga o'rgatishi, Xalq hunarmandchiligini o'qitish o'ziga xos xususiyatlariga ega bo'lib, ularni tashkil etish, o'tkazish bo'yicha uslubiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. 1. Kashta. 2. Zar va kumush iplar. 3. ilmoqli bigiz .4. naqsh tasviri, 5. paxta, jun, zig'ir, sun'iy tolalar

Pedagogika institutlarida talabalarga oliy ma'lumot berish, ularni ilm-fan, texnika va texnologiyalarni o'zlashtirishlarini ta'minlashdan iborat bo'libgina qolmay, balki o'quvchilarga - yosh avlodga ushbu bilimlarni berish, ularni tarbiyalash, dunyoqarashida ilmiy, texnikaviy taraqqiyotga intilishni tarbiyalashga o'rgatishdan iboratdir. Oxirgi yillarda res'ublikamiz rahbariyati, shaxsan Prezidentimizning olib borayotgan siyosatida ta'lim yo'nalishi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Birinchiprezidentimizning Res'ublika Oliy majlisi 9-sessiyasida so'zlagan nutqida, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da ta'lim, ilm, fan-texnika sohalarini rivojlantirish yo'li bilan res'ublika salohiyatini oshirish, bilim olayotgan yoshlar orasidan iqtidorlilarni ajratish va chet el oliy o'quv yurtlarida, ilmiy tekshirish institutlarda malakalarni oshirish va yurtimizga qaytib, olgan bilimlari bilan res'ublikadagi islohatlarni amalga oshirishda, iqtisodiyot, fan, aholi turmush darajasini jahonning rivojlangan davlatlari qatoriga etkazishda faol qatnashishdan iboratligi ta'kidlangan.

Kashta tikish san'atining ko'p asrlik tarixi bor. Arxeologlarning 9-12-asrlarga oid to'ilmalari qadimgi rus davrida ham kashta bo'lganligidan dalolat beradi. Bu to'ilmalar bezak gullari hamda zar iplardan tikilgan kiyim 'archalaridir. Qadim zamonlarda uy - ro'zg'or buyumlarini, atoqli kishilarning kiyimlarini zar tikib bezashgan. Kashta tikish san'ati an'analari muntazam rivojlana bordi. 14-17-asrlarda kiyimlarni, kundalik buyumlarni bezashda kashta yanada keng qo'laniladigan bo'lib qoldi. Zar va kumush iplarni dur va chaqmoq toshlari bilan qo'shib cherkov liboslariga, podsho va boylarning qimmatbaho shoyi va baxmal kiyimlariga kashta tikar edilar. Rangli ipak va zar iplar bilan toy sochiqlari, erkaklarning zig'ir toladan tikiladigan

yu'qa bayram ko'ylaklarini, ro'mollarini bezashadi. Kashta tikish asosan taniqli oilalarning ayollari va rohibalarning orasida keng tarqalgan. Kashta tikish san'ati asta sekin hamma joylarga tarqaldi. 18-asrdan boshlab kashtachilik aholining hamma tabaqalari hayotiga kirib, dehqon qizlarining asosiy ishlaridan bo'lib qoldi. Uy-ro'zg'or buyumlaridan sochiqlar, dasturxonlar, bayram va kundalik kiyimlar, beshbandlar, bosh kiyimlar va boshqa shu kabilar kashta bilan bezatilgan. Odatda bu buyumlar oddiy, arzon materiallardan yuksak badiiy mahorat bilan tikilgan. Kashta tikish usullari gullar, ranglarning mujassamlan-ganligi avlodan-avlodga o'tib tokomillashib bordi. Sekin-asta eng yaxshi kashtalar tanlanib qoldi va milliy xususiyatlari bilan harakterli betakror kashta namunalari yaratildi. Xalq ustalarining yuqori kasbiy mahorat bilan tikkan kashtalari, bezak buyumlarining chiroyli gullari ranglarning bir-biriga mosligi, to'la mutanosibliigi, bejirim usullarining aniqligi bilan ajralib turadi. Kashta tikilgan har qanday buyum malum bir azaliy vazifani bajarishiga to'g'ri kelgan. Mamlakatimiz muzeylarida xalq kashtachiligining ko' namunalari to'langan. 19-asr kashtalari yaxshi saqlanib, shu kungacha etib keldi. Kashtalar dexqoncha va shaharcha turlarga ajratiladi. Shahar kashtalari doimo G arb modasi ta'sirida bo'lgani uchun mustahkam an'nalarga bo'linadi. Xalq kashtachiligi rus dehqonlarining qadimiy urf-odatlariga va marosimlariga bog'liq bo'lgan. Kashta - bezak san'ati turi. Turli rangdagi ip igna, ilmoqli bigiz bilan turli matolar - trikotaj, charm, kigiz, kartonga qo'lda yoki mashinada gul - naqsh tasvir tikiladi. Kashta kiyimlar va buyumlarni bezashda hamda ro'zg'or bezak buyumlari tayyorlashda qadimdan qo'llaniladi. Kashta, ipak, paxta, jun, zig'ir, sun'iy tolalardan tayorlangan iplar, shoyi, zar, sim, charmdan ensiz qilib tayyorlangan tasmalarni tikib, munchoq, marjon, metall 'ulyacha (zanglamaydigan metallardan o'rtasi teshib ishlangan doira plastinkachalar), nodir va qimmatbaho toshlar, shishalardan ishlangan munchoqlar. Har bir xalqning kashtado'zligida qadimdan rivojlanib kelayotgan o'z an'analari, badiiy uslublari mavjud. Bezak buyumlari (palak, so'zana, kirpech, zardevor va shu kabilar), kiyimlar, kichik buyumlar (dastro'mol, xamyon kabilar) ning o'zlariga munosib kashta gullari va shu kashtalarning tiqilishi, usul va uslublari mavjud. O zbek kashtado'zligi asrlar mobaynida boyigan, rivoj to'gan. Ozbek kashtalarida fors - tojik, qozoq, qirg'iz, turkman, avg'on, hind, xitoy, rus kashtado'zlarining kashta usul va uslublari uchraydi. Ozbek kashtalarida geometrik shakllar, o'simliksimon naqsh gullari ko'p ko'zga tashlanadi. Qozoq, qirg'iz naqshlarida mollarning shoxini eslatadigan elementlar ko'p. Rus kashtalarida geometrik shakllar, o'simliksimon gullar bilan bir qatorda qush, mevalarning tasvirlari ko'zga tashlanadi. Rus kashtado'zligida o'zbekcha iroqi usuliga yaqin bo'lgan krest hosil qiladigan kashta hili keng tarqalgan. Qo'lda tikiladigan kashtalarni ikki turi mavjud:

1. Bezatiladigan matoning arqoq va o'rish iplarini sanab kashta tikiladi.
2. Matoga gul - naqsh tasviri kontur shizilib kashta erkin tikiladi.

Kashta tikishda tugun bo'lishga yo'l qo'yilmaydi. O'zbekistonda sanama

kashtaning iroqi turi keng tarqalgan. Erkin kashta esa har qanday matoga tikiladi. Bunday kashta guli turlicha bo'ladi. Rus kashtado'zlari ichki kiyimlar, yostiq jildlari, ko'r'a jildlari, sochiqlarni bezatishda matoning ma lum bir qismini butunlay kesib olib kashtani sanama to'rdo'zi turidan keng foydalaniladi. Ranglar va ularning turlari, ta'siri. Kashta tikish rang bilan chambar-chas bog'liqdir. Iplarni tanlashda ranglarning uyg'unlashuvini, ular bir biriga qanday ta'sir etishini bilish zarur. Agar uch qirrali shisha 'rizmadan oq nur o'tsa, u 7 hil rangga ajraladi. Ko'k, zangori kabi ranglar sovuq ranglarga kiradi. Havorang jumlasiga kiradigan ranglar osmonni, suvni, muzni eslatadi. Issiq ranglarga sariq, qizil kabi ranglar kiradi. Ular quyoshni, o't - olovni eslatadi. Iliq ranglar buyumlarni kattalashtiradi, sovuq ranglar kichiklashtirganday ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.
2. Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.
3. Ishmuhamedov R.J., M.Mirsolieva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. – T.: «Fan va texnologiya», 2017, 60 b.
4. Sh.X.Jaloldinova va boshqalar “Kashta turlari va ularni tikishni o'rgatish” mavzusini o'qitishda qo'llaniladigan interaktiv metodlarning ahamiyati. Maqola-“Aniq fanlarni o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash” xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari 22-may 2024-yil-313- bet